

Онопрієнко І.М., к.е.н., доцент СНАУ
Акименко О.В., магістр СНАУ
Кобзар В.В., магістр СНАУ

РИНОК НАСІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Формування сучасних довгострокових тенденцій на ринку сільськогосподарської продукції, зумовили необхідність удосконалення якісних показників насіння, що з одного боку сприяє підвищенню ринкової стабільності, а з іншого - загострює конкуренцію. Це веде до посилення державного втручання у функціонування ринку сільськогосподарської продукції і не дає ефективного механізму стимулювання національних програм селекції. При цьому необхідно враховувати, що ситуація на ринку насіння більшою мірою визначається попитом. Тому перспективи розвитку біотехнологій в насінневій галузі, в кінцевому рахунку, будуть обумовлені споживчим вибором.

Сучасне ведення сільськогосподарського бізнесу характеризується тим, що практично вичерпаний потенціал для розширення посівних площ. Разом з тим накопичилася достатня кількість науково-технічних інновацій, які дозволяють домогтися якісного прориву в підвищенні врожайності та поліпшенні якісних характеристик агропродукції. Відбувається формування нових рівнів і напрямів міжнародного та національного регулювання ринків що призводить до ускладнення умов конкуренції. Потрібно враховувати і поширення генно-модифікованих культур, що вплинули на ефективність аграрного виробництва і загострили ринкові протиріччя. Все це зумовило висунення на перший план селекції та насінництва, а відтак і формування ринку насіння та насінневого матеріалу.

Серед вітчизняних аграріїв зростає попит на високоякісне насіння. Але, незважаючи на стабільно високий попит, цей ринок щільно окупований діючими гравцями і новим виробникам дуже складно його завоювати. Як правило, на ринку працюють досвідчені компанії, у яких в асортименті не тільки насіння, а й комплексні рішення: засоби захисту рослин, стимулятори росту та інші.

За прогнозами Мінагрополітики для посіву на всіх прогнозованих площах країні щорічно необхідно до 3 млн. тонн насіння зернових, з яких озимі складають 1,8 млн. тонн і 1,2 млн. тонн - ярі. До Держреєстру рослин, придатних для поширення в Україні, внесено 7110 сортів і гібридів. Частка імпоротної селекції становить 47%, української - 53%. Але імпорт переважає над експортом. [1]

Дослідження забезпеченості імпортом та вітчизняним насінням під урожай 2017 року показало, що на ринку насіння пшениці та ячменю можна відзначити продовження тренду до посилення позицій європейських компаній. Ці підприємства вели активну роботу з просування своїх сортів пшениці та ячменю, які користуються найбільшим попитом в західних областях. Хоча частка імпортних сортів незначна, але українці імпортують переважно елітне насіння, яке в подальшому розмножують та висівають для промислового виробництва. Імпорт насіння пшениці зріс на 27% та ячменю на 49% у 2016/2017 маркетинговому сезоні у порівнянні до попереднього.

Ринок насіння кукурудзи у 2017 році зріс на 6% у порівнянні із 2016 через зростання посівних площ під кукурудзою на 250 тис. га. Порівняно з минулим роком у обсяги імпорту насіння кукурудзи також зросли на 12%. В подальшому можна очікувати на зменшення обсягів імпортних поставок, що викликано нарощенням потужностей з виробництва насіння кукурудзи в середині країни.

У 2017 році ринок насіння соняшнику залишався на рівні попереднього сезону, оскільки посівні площі посіву соняшнику не зазнали суттєвих змін. Близько 80% посівного матеріалу соняшнику імпортувалося у 2016 та 2017 роках.

Ринок насіння ріпаку зріс на 73% у порівнянні з попереднім сезоном. Причиною зростання ринку ріпаку стало розширення посівних під цією культурою.

Ринок насіння сої у 2016 році зріс на 8%, що було пов'язано із зростанням посівних площ під даною культурою. [1,2] (Табл.1)

Таблиця 1. Забезпеченість імпортом та вітчизняним насінням

Культури	Потреба, тис.т	Імпорт		Внутрішнє виробництво	
		обсяг, тис.т	частка, %	обсяг, тис.т	частка, %
Пшениця	1528,5	1,9	0,1	1526,6	99,9
Ячмінь	551,3	0,7	0,1	550,5	99,9
Соя	279,2	1,4	0,5	277,8	99,5
Кукурудза	90,4	35,2	38,9	55,2	61,1
Соняшник	29,7	24,0	80,8	5,7	19,2
Ріпак	3,9	2,7	68,4	1,2	31,6

В останні роки встановилася тенденція, коли багато компаній стали заготовлювати насіння для весняної посівної ще в четвертому кварталі попереднього року, щоб зменшити ризики дефіциту і уникнути зростання цін на піку попиту. При цьому виробники активно збільшують потужності виробництва. У країні вже працює 71 насінневий завод і 225 ліній з виробництва та доробки насіння в основному в Дніпропетровській, Херсонській, Одеській, Черкаській, Тернопільській областях. Вони допрацьовують насіння таких світових брендів, як Euralis Semens, Maisadour Semences, Syngenta, «Монсанто», «КВС - Україна», «Піонер» та інші, для реалізації не тільки на внутрішньому ринку, а й для ринків Європи та світу.

В економічно розвинених країнах селекція і насінництво є рентабельним бізнесом і важливим елементом підвищення ефективності сільського господарства. Воно вимагає істотних інтелектуальних, часових і фінансових вкладень. Сільгоспідприємства для забезпечення високої рентабельності купують насіння високої якості. Кількість таких інтенсивних господарств зростає з кожним днем, і їх цікавить не лише ціна товару, а й кінцевий результат - якою буде собівартість врожаю. Якщо насіння забезпечують кращу врожайність, кращу стійкість до шкідників чи інших негативних факторів і в підсумку дають велику віддачу на вкладені кошти - їх обирають.

Забезпечення рослинництва насінням включає в себе дві складові: селекція і насінництво. Селекцією, як правило, займаються державні наукові інститути - селекційні центри НААН. В останні роки у вітчизняній селекції та насінництві з'явилося багато комерційних організацій. Проте основний науковий потенціал зараз зосереджений у державних установах, проблема фінансового забезпечення яких надзвичайно гостра. Навіть отримавши хороший сорт, вітчизняні селекціонери не завжди мають можливість використовувати сортовий потенціал. Критерієм селекційної роботи в умовах ринку є їх використання в сільському господарстві. Необхідно швидко впроваджувати сорти у виробництво, вносити їх в національні реєстри інших країн, активно працювати в міжнародних організаціях.

Матеріально-технічна база селекційних центрів і насінницьких господарств застаріла, наявні досягнення в галузі селекції неможливо реалізувати на ринку - важко домогтися необхідної сортової чистоти, що впливає на продуктивність насіння і знижує ринковий попит. У підсумку по ряду культур ринок на 50-80% належить іноземним компаніям, місцеві сорти і гібриди стрімко втрачають свою частку. Саме завдяки насінню іноземної селекції українські аграрії збирають добрі врожаї, що дозволяє їм займати лідируючі позиції за обсягами виробництва та експорту товарного зерна або соняшникової олії.

Забезпечення технікою та модернізація заводів - також найважливіші фактори успішного насінництва. До речі, практично всі провідні західні компанії мають насінницькі підрозділи, які виробляють насіння безпосередньо в Україні із завезених батьківських форм (ліній). Свої підрозділи (або партнерські господарства) іноземці забезпечують кращою технікою на пільгових фінансових умовах, навчають персонал передовим технологіям, контролюють правильне виконання процесів. І все це стає вирішальним для одержання дійсно високоякісного насінневого матеріалу в умовах України.

Однією з проблем залишається присутність у сфері насінництва численних приватних фірм. Значна частина їх не забезпечена кваліфікованими кадрами і відповідними матеріально-технічними ресурсами, відсутня ефективна система маркетингу вітчизняного насінництва, але вони внесені до Реєстру виробників насіння і є повноправними учасниками внутрішнього ринку. Формуванням, внесеними до Реєстру виробників та виключенням з нього займається Держсільгоспінспекція - це державна функція. При включенні виробників насіння до Реєстру повинні фактично перевірятися матеріально-технічна оснащеність та відповідність вимогам без будь-якого суб'єктивізму і преференцій. Тут слабкою ланкою є застарілі Державні стандарти, які використовує інспекція при сертифікації насіння для внутрішнього ринку. Необхідно прийняття технічних регламентів, і тільки тоді якість сертифікованого насіння в Україні не буде відрізнятися від імпортного.

Сьогодні важливо не тільки наповнити ринок насінням, але й підвищити його якість. Інтеграція з європейськими структурами повинна стати одним із пріоритетів Міністерства аграрної політики і продовольства та в цілому нашої держави. Зараз сільське господарство знаходиться в стадії оновлення структури і принципів управління. Відкритість у міжнародних відносинах - абсолютний пріоритет. Незважаючи на всі труднощі, Україна є членом таких авторитетних міжнародних організацій, як Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин і Міжнародна федерація з торгівлі насінням.

Зростання експорту українського насіння різних культур свідчить про те, що ситуація змінюється, Україна поступово виходить на міжнародний ринок. По деяких культурах вітчизняні виробники не в змозі забезпечити потребу держави в насінні, тому без імпорту поки не обійтись. Тим більше визначена досить висока планка виробництва зерна в Україні - до 80 млн. тонн. І досягти її можливо тільки спільними зусиллями. За рахунок того, що Україна нарощує експорт зерна, попит на якісне насіння в Україні буде постійно зростати.

Таким чином, незважаючи на велику внутрішню ємність ринку, наявність унікального біорізноманіття та широку мережу селекційних центрів, селекційно - насінницька галузь України на світовому ринку насіння присутня поки що як імпортер. Адаптація до умов зовнішніх ринків вимагає цілеспрямованої роботи всіх учасників вітчизняного ринку насіння з вирішення складних проблем галузі. Одночасно сьогодні є потенційні можливості стати в підсумку ефективним і конкурентоспроможним напрямом, що в цілому забезпечить позитивний вплив на розвиток всього агропромислового комплексу країни.

Література:

1. Аграрні ринки. Насіння. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/resursi_agrovirobnitstva/nasinnya
2. Сірий ринок насіння в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/virobnictvo-masa-v-ukraini-u-2017>